

1. ΘΕΜΑ

Ουσιαστικά με αλλαγή γένους στον πληθυντικό («ετερόκλιτα»)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

*ο καπνός-οι καπνοί, τα καπνά
οι ξάδερφοι, οι ξαδέρφες, τα ξαδέρφια*

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

ΚΕΓ: προοδευτικά από το Α ως το Δ· ΕΚΠΑ: από το 2.

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Κλίση των ουσιαστικών γενικά
Γένος, αριθμός, πτώση

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

- α) σχηματισμός ανύπαρκτων τύπων του ενικού με βάση τον πληθυντικό: το καπνό < τα καπνά, το σταθμό < τα σταθμά
β) αδυναμία σημασιολογικής διαφοροποίησης ανάμεσα στους δύο τύπους του πληθυντικού.

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Ενώ τα περισσότερα ουσιαστικά διατηρούν το ίδιο γένος και στους δύο αριθμούς, σε ορισμένες περιπτώσεις κάποιο αρσενικό (ή, σπανιότερα, θηλυκό) διαθέτει εκτός από τον κανονικό ομαλό σχηματισμό του πληθυντικού του και κάποιον άλλο τύπο, συνήθως ουδέτερου γένους, που παρουσιάζει κάποια (μικρή ή μεγάλη) σημασιολογική απόκλιση.

Τέτοια παραδείγματα είναι:

*ο βράχος – οι βράχοι – τα βράχια
ο δεσμός – οι δεσμοί – τα δεσμά
ο καπνός – οι καπνοί – τα καπνά
ο λαιμός – οι λαιμοί – τα λαιμά
ο λόγος – οι λόγοι – τα λόγια
ο ναύλος – οι ναύλοι – τα ναύλα
ο σταθμός – οι σταθμοί – τα σταθμά
ο χρόνος – οι χρόνοι – τα χρόνια*

Η προφανής διαφορά των δύο τύπων του πληθυντικού έχει να κάνει με τη «συμφραστική εμβέλεια» του καθενός: ο Ο ουδέτερος πληθυντικός έχει πάντα περιορισμένη «κατανομή» σε σχέση με τον ομαλό αρσενικό. Ως προς τη σημασία, σε κάποιες περιπτώσεις δηλώνει ένα υποσύνολο των πραγμάτων που δηλώνει ο ομαλός πληθυντικός. Έτσι, λ.χ., *τα χρόνια* είναι τα ηλικιακά ή ιστορικά χρόνια, δηλαδή ένα υποσύνολο (ή υπώνυμο) των *χρόνων*. Παρόμοια, *τα βράχια* είναι συγκεντρώσεις βράχων και επομένως ένα υποσύνολό τους.

Όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις, ο ουδέτερος πληθυντικός συνδέεται μάλλον μεταφορικά με την αρχική σημασία του ουσιαστικού και αναφέρεται σε εξειδικευμένες περιπτώσεις που κανονικά δεν θα μπορούσαν να αναφερθούν με τον ομαλό πληθυντικό: έτσι *τα σταθμά* (στα «μέτρα και σταθμά») δεν είναι είδος σταθμού μιας πορείας (παρά μόνο μεταφορικά, μιας κλίμακας μέτρησης): επομένως *τα σταθμά* δεν είναι σταθμοί. Παρόμοια, *τα λαιμά* δεν είναι είδος λαιμού παρά ονομάζουν μια αρρώστια που εντοπίζεται κυρίως στο λαιμό.

Από μια άποψη (βλ. Τσοπανάκης 1994), σε αυτή την κατηγορία θα μπορούσαν να ενταχθούν και *τα αδέρφια, τα ξαδέρφια, τα εγγόνια και τα ανίψια*, στο βαθμό που δεν αντιστοιχούν σε ουδέτερα του ενικού, αλλά χρησιμοποιούνται ως πληθυντικός των αντίστοιχων συγγενικών χωρίς να κάνουν διάκριση γένους.

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Τονίζουμε ότι δεν απαντά ενικός αριθμός *το σταθμό, το χρόνο, το λόγο, το λαιμό*, κτλ. και (κανονικά) ούτε *το αδέρφι, το ξαδέρφι*. Σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση είναι δυνατό να εξηγήσουμε τη σημασιολογική διαφορά των δύο πληθυντικών διακρίνοντας τις περιπτώσεις μερικής συνωνυμίας από τις περιπτώσεις της μεταφορικής χρήσης.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

ΜΠ4: Το γένος

Κλίση ουσιαστικών (λ.χ. ΑΤ8, ΑΤ9, ΑΤ15, ΜΠ2, ΒΣ1, ΒΣ2)

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: